

UNIVERSITAT DE BARCELONA

SOLEMNE INVESTIDURA DE
DOCTORA HONORIS CAUSA
a la senyora

Graça Machel

Discurs de presentació del professor
Pedro Alonso

Abril de 2008

UNIVERSITAT DE BARCELONA

SOLEMNE INVESTIDURA DE
DOCTORA HONORIS CAUSA
a la senyora

Graça Machel

Discurs de presentació del professor
Pedro Alonso

Abril de 2008

Entitat editora
UNIVERSITAT DE BARCELONA

Rector
Màrius Rubiralta

President del Consell Social
Joaquim Coello

© Universitat de Barcelona
Edició: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona
Disseny de la col·lecció: Cesca Simón

Suport coberta: Rives Tradition
Suport tripa: Estucat mat ecològic
Família tipogràfica: Times
Motiu de la coberta: Detall de l'exposició d'Escultura: Silenci dels marbres.
Pati de Ciències de l'Edifici Històric de la Universitat de Barcelona. Any 2000.

Direcció i administració de la publicació
Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona
Adolf Florensa, s/n
08028 Barcelona

Aquest document està subjecte a la llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada de Creative Commons, el text de la qual està disponible a:
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>.

ÍNDIX

Protocol de l'acte	5
Discurs de presentació del professor Pedro Alonso	11
Discurs de la senyora Graça Machel (portugués)	19
Discurs de la senyora Graça Machel (català)	29

PROTOCOL DE L'ACTE

*Investidura de la senyora Graça Machel
com a doctora honoris causa*

1. S'entra en processó mentre el Cor de la Universitat de Barcelona, interpreta el cant d'entrada.
2. El rector, Dr. Màrius Rubiralta, explica l'objectiu de la sessió acadèmica.
3. El rector dóna la paraula al secretari general Dr. Xavier Pons, el qual llegeix l'Acta del nomenament de doctora honoris causa a favor de la senyora Graça Machel.
4. El rector invita a la degana de la Facultat de Filologia, Dra. Montserrat Camps, a la degana de la Facultat de Medicina, Dra. M Teresa Estrach i al professor padrí, Dr. Pedro Alonso, a anar a cercar a la doctoranda i acompanyar-la fins al Paranimf.
5. Intervenció del Cor de la Universitat de Barcelona
6. El rector dóna la benvinguda al la senyora Graça Machel, la qual s'asseu al lloc que li ha estat reservat.
7. El professor padrí, llegeix el discurs en el qual presenta els mèrits de la seva patrocinada.

8. El rector demana al padrí i a les deganes de la Facultat de Filologia i de la Facultat de Medicina que acompanyin a la doctoranda a la presidència.

9. El rector pronuncia les paraules d'investidura:

«Pel Consell de Govern de la Universitat de Barcelona, heu estat nomenada doctora honoris causa en testimoniatge i reconeixença dels vostres mèrits rellevants.»

«En virtut de l'autoritat que m'ha estat conferida, us faig lliurament d'aquest títol i —com a símbol— de la birreta llorejada, antiquíssim i venerat distintiu del magisteri. Porteu-la com a corona dels vostres mereixements i estudis.»

«Rebeu l'anell que l'antiguitat tenia el costum de lliurar, en aquesta venerada cerimònia, com a emblema del privilegi de signar i segellar els dictàmens, consultes i censures escaients a la vostra ciència i professió.»

«Rebeu també aquests guants blancs, símbol de la puresa, que han de servir les vostres mans, signes, uns i altres, de la distinció de la vostra categoria.»

«Perquè us heu incorporat en aquesta Universitat, rebeu ara, en nom del seu Claustre, l'abraçada de fraternitat dels qui s'honoren i es congratulen d'ésser els vostres germans i companys.»

10. La nova doctora s'asseu entre els seus acompanyants en el lloc reservat al Claustre de Doctors.

11. El rector dóna la paraula a la nova doctora Graça Machel, la qual és acompanyada a l'estrada pel professor padrí i les deganes de la Facultat de Filologia i de la Facultat de Medicina.

12. Intervenció de la doctora Graça Machel.
13. Un cop acabada la intervenció, el professor padrí, la degana de la Facultat de Filologia i la degana de la Facultat de Medicina esperen a la doctora Graça Machel al peu de l'estrada i l'acompanyen al seu lloc.
14. Discurs del rector.
15. Cant de l'himne *Gaudeamus Igitur* per tots els assistents a l'acte.

GAUDEAMUS IGITUR

*Gaudeamus igitur
iuvenes dum sumus
Post iucundam iuventutem
Post molestam senectutem
nos habebit humus (bis).*

*Ubi sunt qui ante nos
in mundo fuere?
Adeas ad inferos
Transeas ad superos
Hos si vis uidere (bis).*

*Vivat Academia
Vivant professores
Vivat membrum quodlibet
Vivat membra quaelibet
semper sint in flore (bis).*

16. El rector aixeca la sessió.

DISCURS DE PRESENTACIÓ
DEL PROFESSOR
PEDRO ALONSO

Rector magnífic,
Altesa,
professors i professores,
senyors i senyores,

Avui és realment un dia molt especial per a aquesta universitat centenària, que s'honra amb la concessió de la seva més alta distinció acadèmica a una dona africana, i amb això reconeix i comença a reparar l'oblit històric del nostre món acadèmic envers les dones i envers alguns dels grans reptes als quals s'enfronta la humanitat i que la doctoranda representa. Estem davant d'una de les dones més respectades, carismàtiques i influents no sols de l'Àfrica, sinó també del món –una autèntica veu global de reconeguda autoritat moral.

Graça Simbine Machel va néixer a la comunitat rural d'Incadine, a la província de Gaza, Moçambic, fa encara uns pocs anys. La més petita de sis germans va tenir l'oportunitat d'estudiar en escoles de missioners i va aconseguir una beca per anar a la Universitat de Lisboa, on va estudiar filologia germànica. Allà va entrar en contacte amb els nuclis d'estudiants africans i portuguesos que en els primers anys de la dècada dels setanta intentaven articular una sortida a la crisi de la dictadura, el colonialisme i la guerra. Va fugir a Suïssa, on es va unir a la FRELIMO, el Front d'Alliberament de Moçambic, i d'allí va poder viatjar a Tanzània on, després de rebre alguna formació militar, va passar a la província de Cabo Delgado, al nord de Moçambic, on va conèixer Samora Machel. De tornada a Tanzània va ser nomenada sotsdirectora del col·legi que la FRELIMO tenia a Bagamoyo.

L'any 1975 va ser força intens. Moçambic va aconseguir la independència, Graça Simbine va contreure matrimoni amb el líder de la revolució i primer president, Samora Machel, i es va convertir en la primera dama i en mare dels cinc fills que Machel havia tingut amb les seves esposes anteriors. Va assumir el Ministeri d'Educació i

Cultura d'un dels països més pobres de la terra, i ser l'única dona del primer govern de la independència, en un país devastat per una guerra colonial i amb índexs d'analfabetisme superiors al 95 %. Va entrar al comitè central del partit, i del seu matrimoni amb el president Machel van néixer, a més, un fill i una filla. La seva gestió al Ministeri d'Educació va ser reconeguda internacionalment per l'enorme esforç d'escolarització i la notable disminució de les taxes d'analfabetisme. Al final del seu mandat, el 1989, havia assolit un increment molt remarcable de l'escolarització dels infants moçambiquesos, que va passar del 40 % el 1975 a més del 90 % de nois i 75 % de noies el 1989. En un país pobre, havia aconseguit escolaritzar 1,5 milions de nens i nenes, per triplicar així les xifres en poc més de deu anys.

La mort en accident d'aviació del seu marit i l'abandonament de la primera línia de la gestió política en el govern del seu país no la van portar a replegar-se pel dolor i el cansament. Dona, mare, lluitadora per la llibertat i la independència, professora, ferma defensora del paper de l'educació com a element de transformació social i d'alliberament, testimoni directe dels conflictes armats i del patiment i la devastació que causen, Graça Machel intensifica la seva tasca d'activista i emprèn nous camins i una major acció internacional, sense deixar mai de banda la seva implicació amb els problemes del seu país i de l'Àfrica. El 1990, juntament amb altres col·laboradors, estableix la Fundació per al Desenvolupament de la Comunitat (FDC). Aquesta fundació, la primera institució d'aquestes característiques a Moçambic, té com a finalitat contribuir al desenvolupament, la democràcia i la justícia social reforçant en l'àmbit local les capacitats de les comunitats menys afavorides. Els seus objectius són promoure la posada en marxa de processos participatius en la presa de decisions, reforçar especialment el paper de les dones i els joves a través de l'educació i la formació, i eradicar la pobresa.

A més de fundar i dirigir la seva pròpia fundació, Graça Machel ha estat cabdal en la creació d'altres organismes que treballen amb els mateixos objectius de millorar la condició de la dona africana i dels infants. Alguns exemples d'aquests organismes poden ser la *Microbicides International Network*, formada per dones eminents de tot el món que promouen el desenvolupament de noves eines per la lluita contra la pandèmia de la SIDA; l'*African Foresight Group*, constituït per líders africans amb l'objectiu de capacitar la dona en la societat africana, o la recent creada *Elders Network*, que agrupa per-

sonalitats de reconeguda experiència amb l'objectiu d'ajudar a resoldre els principals problemes del món actual.

L'any 1994, la Sra. Machel va ser nomenada presidenta de la Comissió d'Estudis de les Nacions Unides sobre l'Impacte dels Conflictes Armats en la Infància, i com a tal va presentar el 1996 un informe decisiu per a la protecció integral dels infants en països en situació de guerra, que va canviar de manera substancial l'enfocament i les polítiques dels governs i de la societat civil internacional, així com les pràctiques de les agències de les Nacions Unides. El 1998 va ser delegada d'UNICEF a la conferència de Zimbabwe, i va ser nomenada presidenta de la Comissió Nacional de la UNESCO. El 1999 va participar en el comitè executiu internacional de la Conferència Mundial d'Educació per a Tothom (*World Conference on Education for All*).

Actualment la Sra. Machel presideix el Fons de l'Aliança Global de Vacunes i Immunització (GAVI – *Global Alliance for Vaccines and Immunisation*), un partenariat publicoprivat internacional que té com a objectiu incrementar l'accés a les vacunes dels infants de països pobres. Els assoliments d'aquesta iniciativa són enormes. S'ha aconseguit universalitzar la vacunació contra l'hepatitis B, s'està incorporant la vacuna contra l'*Haemophilus Influenza B* i el pneumococ. Es reforcen els sistemes públics de vacunació als països més desfavorits, s'estimula la competència entre els productors de vacunes i la disminució dels preus. GAVI, i els mecanismes annexos que contribueix a desenvolupar, potser constitueix el paradigma de les noves iniciatives globals amb capacitat de transformar la salut al món, concretament en els països i grups de població més vulnerables –els infants i les dones, especialment a l'Àfrica.

La Sra. Machel participa en els consells directius de nombroses organitzacions tant locals com internacionals, entre les quals es poden destacar la Fundació de Nacions Unides, dedicada a promoure un món amb més pau, prosperitat i justícia; el *Forum of African Women Educationalists* creat el 1992 per promoure l'educació de nenes i dones a l'Àfrica subsahariana; l'*Africa Leadership Forum*, que té per finalitat millorar les capacitats i competències dels líders africans per fer front als reptes del desenvolupament, i l'*International Crisis Group*, que treballa en la prevenció de conflictes i la mediació. També és *chancellor* de la Universitat de Ciutat del Cap (Sud-àfrica) i membre de l'*African Peer Review Mechanism*, un sistema d'autoauditoria

promogut pels països africans més importants, dins de l'àmbit de la Unió Africana. En els darrers mesos ha estat juntament amb l'exsecretari general de Nacions Unides, Kofi Annan, i l'expresident de Tanzània, Benjamin Mkapa, un dels mediadors en el conflicte subsegüent a les últimes eleccions a Kenya, afortunadament en via de solució.

La seva tasca ha estat reconeguda internacionalment amb els guardons més prestigiosos, com ara l'*Africa Prize of Leadership for the Sustainable End of Hunger*, del Projecte Fam (1992); la medalla Nansen pels seus treballs en defensa dels drets humans, i especialment pels drets dels infants refugiats (1995); l'*Inter Press Service International Achievement Award*, un cop més pel seu treball a favor de la infància (1998); l'*Africare Distinguished Humanitarian Service Award* (1999), i el *North-South Prize* del Consell d'Europa (1998). El 1998 va rebre el Premi Príncep d'Astúries de Cooperació Internacional, juntament amb Fatiha Boudiaf, Rigoberta Menchú, Fatana Ishaq Gailani, Somaly Mam, Emma Bonino i Olayinka Koso-Thomas, per la seva tasca de defensa i per la dignitat de les dones.

Una part important de la tasca que fa la Sra. Machel se centra en l'àmbit de l'educació, la formació i la salut, i es dirigeix a l'educació i la formació dels joves i de les dones en les comunitats rurals de Moçambic, per potenciar-ne la formació, la creació de noves escoles, l'atorgament de beques i els ajuts per a l'estudi. També han estat una prioritat seva la lluita contra la SIDA mitjançant la distribució de fons a hospitals i universitats, així com el desenvolupament de projectes de recerca i de difusió, campanyes tant d'educació de la població com de formació dels professionals sanitaris.

Els mèrits de la Sra. Machel en l'àmbit de l'educació, la cultura i l'acció social són nombrosos. Però amb el reconeixement a la seva figura, la nostra universitat comença avui a rectificar un oblit, diversos oblits, massa perllongats. En primer lloc, el reconeixement del paper de la dona en l'àmbit de l'educació i la recerca. S'està avançant, però encara queda molt camí per recórrer, tant dins com fora d'aquestes velles parets. En segon lloc, la universitat, com el seu nom indica, no coneix fronteres. No fomenta el que ens separa sinó que construeix sobre el que ens uneix. Promou l'entesa entre les persones independentment de la seva religió, raça, llengua o origen perquè som tots part d'una única comunitat, la de la humanitat. La Universitat de Barcelona manifesta la seva vocació universal perquè sent com a part

inseparable de la seva missió involucrar-se en la comprensió i la cerca de solucions als problemes globals, als grans reptes de la humanitat: la pau, l'educació, la cultura, la salut, el suport als més desvalguts, la convicció que a través de la ciència i la tecnologia podem transformar la realitat de milions de persones que viuen atrapades en el cercle viciós de la malaltia i la pobresa.

Vaig tenir l'oportunitat de conèixer la Sra. Machel fa uns anys durant una visita seva a Manhiça, la petita localitat del sud de Moçambic on la nostra institució col·labora amb el Ministeri de Salut moçambiquès i altres organitzacions moçambiqueses en el desenvolupament de capacitats de recerca i enfortiment del capital humà, l'assistència mèdica a la població i la investigació biomèdica. Des de llavors, he tingut el privilegi de poder conèixer-la una mica més i gaudir del seu suport i amistat.

És una dona que prové d'una zona rural d'un dels països més pobres del món. Una dona que, com tantes dones africanes, lluita per tirar endavant la seva família, donar a llum i tenir cura dels seus fills, educar-los, promoure la cohesió i la millora de la seva comunitat; humil, sensible i discreta, perseverant, determinada, autèntic puntal de la societat, i la gran esperança per a tot el continent. Seran les dones africanes les que tirin el continent endavant. Com algun cop ha dit ella mateixa... «el significat de la meua vida des que era jove ha estat lluitar per la dignitat i la llibertat de la meua gent». Per a ella, «la seva gent» són tots els desvalguts, especialment els infants i les dones, siguin on siguin en aquest món. No hi ha res més africà i més universal que l'activisme i la lluita d'aquesta dona, un dels millors exponents de la grandesa de la condició humana, de la seva capacitat de transformació de realitats, de generació d'esperança que un món millor, lliure i just és possible.

DISCURS DE LA SENYORA
GRAÇA MACHEL

*Rector magnífic,
Distingit Claustre,
benvolgudes i benvolguts professors i alumnes,
senyores i senyors,*

É para mim uma grande honra receber esta distinção de Doutora Honoris Causa pela vossa Universidade, uma das mais antigas da Europa e do mundo, que muito humildemente aceito. E mais ainda, recebê-lo numa jornada como esta, a *diada de Sant Jordi*, em que a vossa tradição centenária celebra o dia da Rosa, símbolo do amor entre as pessoas, e o dia do Livro, o máximo expoente da cultura universal.

Um dia como hoje inspira às pessoas a aprofundar na sua consciência de ser social que se relaciona com o seu entorno. Um dia como hoje incita às pessoas à procura de novos conhecimentos. O resultado disso é, com certeza, a melhora do mundo em que vivemos.

De facto, ainda nos resta muito por fazer e muito por melhorar. Provavelmente muitos de vocês conhecem alguns dos dados que vou lhes dar. Segundo a informação disponível do Banco Mundial mais recente, no mundo ainda há:

- 1.000 milhões de pessoas que sobrevivem com menos de um dólar por dia, isto é, menos do que custa um café em Barcelona.
- Mais de 10 milhões de crianças morrem antes dos 5 anos de idade, a maioria de doenças que podem ser prevenidas.
- Mais de 1.000 milhões de pessoas são analfabetas, dois terços delas são mulheres.

Estes poucos mas contundentes dados refletem situações que são paradigmáticas dos perversos ciclos associados à pobreza: quanto mais pobre se é menos saúde se tem, menos educação se recebe e portanto menos riqueza acaba gerando-se.

Dados mais concretos, e que conheço muito bem, são os do meu país, Moçambique: dois de cada três moçambicanos subsistem com menos de 2 dólares por dia. Só 10 % da população activa tem um trabalho formal pelo qual recebe um salário mensal que lhe proporciona uma relativa segurança econômica, e que ao mesmo tempo paga um tributo ao estado. Com mais de 20 milhões de habitantes, Moçambique tem pouco mais de 700 médicos, menos que em qualquer um dos grandes hospitais associados a esta universidade. 140 de cada mil crianças morrem antes de fazer 5 anos de idade. Se isto for pouco, a já difícil situação sócio-econômica de Moçambique vê-se periodicamente agravada pelos devastadores efeitos de fenômenos naturais recorrentes como são as cheias e as tempestades tropicais. Vocês estão acostumados a ouvir só dados tristes de Moçambique, país que chegou a ser considerado o país mais pobre do mundo.

Se olharmos para a evolução destes aterradores dados, observa-se que o meu país está a melhorar, e também o continente africano no seu conjunto.

Na última década, o número de pessoas que vive com menos de 1 dólar por dia diminuiu em 7 %. Em Moçambique, o produto interno bruto cresceu uma meia de 6 %, e nos últimos 5 anos foi superior a 7,2 %. No meu país, a mortalidade infantil diminuiu em 6 % anual, e o nível de alfabetização aumentou quase 40 % em 15 anos. Moçambique já não só não está no fim em nenhum *ranking*, mas em algum caso, como é a percentagem de mulheres nos órgãos governamentais, com 42 %, está no grupo à frente.

E é que, talvez trabalhando todos com uns objetivos claros, como podem ser os objetivos do milênio, podemos realmente mudar as coisas.

Por exemplo, o custo de imunização básica de uma criança na África considera-se de aproximadamente 15 dólares. O esforço econômico e operativo necessário para conseguir que toda criança receba as vacinas essenciais é sem dúvida importante, mas o impacto é extraordinário, em número de vidas salvas e também na potencial poupança posterior no tratamento da doença, que calcula-se em centenas e até em milhares de dólares por caso.

Só nos falta imaginação e inovação, e atuar.

A aliança global para a vacinação e imunização, GAVI, é um bom exemplo disso: trata-se de uma aliança público-privada, lançada no 2000 à qual pode solicitar ajudas qualquer país para complementar seus próprios programas de vacinação.

Este ponto é chave: quem deve colocar a necessidade e propor a forma como deve ser resolvida é o próprio país solicitante. Muitas iniciativas, com certeza muito louváveis, esquecem-se de que quem recebe a ajuda forma parte de uma sociedade com umas estruturas administrativas que não se devem deixar de lado. O prêmio Nobel de Economia de 2001 e Doutor Honoris Causa por esta Universidade em 2002, o Professor Joseph Stiglitz, aponta nos seus tratados sobre a globalização que o desenvolvimento consiste em transformar sociedades para que todo indivíduo que forma parte delas tenha a oportunidade de progredir. Stiglitz afirma que os expertos dos países em desenvolvimento devem estar envolvidos no desenho dos seus próprios destinos e encarregar-se dos mesmos.

Outros dois pontos inovadores da iniciativa GAVI são, em primeiro lugar, o financiamento dos seus programas através de bônus do estado emitidos pelos governos dos países doadores. Desta forma consegue-se não só um incremento de recursos, mas a continuidade dos mesmos por períodos de tempo mais longos. Sem ir mais longe, o governo espanhol comprometeu-se, usando este mecanismo, com 189,5 milhões de euros por um período de 20 anos; e em segundo lugar, a negociação com as empresas produtoras das vacinas a partir de acordos de preços em função de compromissos de compra futuros, os conhecidos como Compromissos Avançados de Mercado.

É importante ver aparecer iniciativas e organizações diferentes, com idéias e objetivos inovadores. Talvez seja ainda mais importante ver organizações com muitos anos de actividade capazes de adaptar-se às novas necessidades dos tempos. Com a Universidade de Barcelona, herdeira dos *Estudis Generals de la Ciutat* criados no século XIV, acho ter encontrado um bom exemplo disso.

Josep Maria Bricall, na sua apresentação do *Pla Marc UB Horitzó 2020* faz alusão à promoção do desenvolvimento social, cultural e econômico da sociedade como uma das funções que a universidade tem atribuídas mais recentemente.

Não me engano ao afirmar que a Universidade de Barcelona está a fazer esta tarefa, não só a nível da sociedade catalã, espanhola e europeia, mas também de desenvolvimento de sociedades afastadas geograficamente, mas de cada vez mais pertas em conhecimento como a moçambicana.

A UB colocou decididamente a cooperação ao desenvolvimento como uma das suas prioridades. O economista Jeffrey Sachs aponta ao isolamento como uma das principais causas dos problemas de desenvolvimento da África. A Universidade, construindo pontes de relação com o continente africano com gestos como o meu doutoramento honorário (acho que sou a primeira pessoa de origem africano a receber esta distinção), ou impulsionando e desenvolvendo iniciativas tão extraordinárias como o Centro de Investigação em Saúde da Manhiça em Moçambique, aposta sem apelativos pelo fim deste isolamento.

Isolamento implica desconhecimento recíproco do exterior e do isolado. Os laços de união a cada dia mais fortes entre a UB e Moçambique, permitem ao meu país e à África inteira, ganhar em conhecimento científico de primeiro nível, e igual de importante, à Universidade de Barcelona e à Catalunha ganhar conhecimento sobre a nossa sociedade, a nossa cultura, a nossa realidade e o nosso saber.

Com o intercâmbio avançamos todos mais e mais rápido; nós, vocês, o mundo inteiro.

O filósofo do Século das Luzes Nicolas de Caritat, Marquês de Condorcet, descreveu no seu livro *Esquisse d'un tableau historique des progrès de l'esprit humain* o papel-chave que jogariam a ciência e a tecnologia na melhora das condições das sociedades.

O compêndio perfeito destes valores do intercâmbio de conhecimentos e da ciência é o Centro de Investigação em Saúde da Manhiça (CISM) já assinalado anteriormente. Talvez alguns dos presentes não tenha um conhecimento exato do que o CISM é:

Subvencionado em grande parte pela Agência Espanhola de Cooperação Internacional para o Desenvolvimento (AECID), sob a tutela da *Fundació Clínic per a la Recerca Biomèdica* participada pela Universitat de Barcelona, e em colaboração com o Ministério de Saúde de Moçambique e a Faculdade de Medicina da Universidade

Eduardo Mondlane de Maputo, depois de 12 anos de actividade, o CISM constituiu-se como um centro de referência local, regional e mundial no campo da pesquisa biomédica, destacando sobretudo pelo desenvolvimento de trabalhos científicos de primeiro nível para a obtenção de melhores ferramentas preventivas e tratamentos farmacológicos contra a malária. Seu papel-chave no desenvolvimento de uma prometedora vacina contra dita doença, assim como em outros campos, como por exemplo a investigação de doenças respiratórias e digestivas e a catastrófica SIDA, não só estão dando resultados estritamente científicos, mas também para assistir ao doente no dia a dia e para a melhora dos tratamentos. Moçambique, a África, da mão de vocês está na frente das iniciativas para resolver os seus problemas, e os problemas de muitos outros no mundo.

Outro impacto extraordinário da atividade que se faz no CISM, e consequência directa da magistral gestão do Sr. Pedro Alonso, é a formação de cientistas locais de primeiro nível. O CISM abriu as portas a um grupo de cada vez mais numeroso de licenciados em Medicina, Veterinária, Biologia, Geografia e Sociologia em universidades moçambicanas para a obtenção de educação de terceiro ciclo, postgraduação, em instituições reconhecidas internacionalmente, entre elas a Universidade de Barcelona.

O Decano da Faculdade de Medicina da Universidade Eduardo Mondlane, a maior de Moçambique, o Diretor do Programa Nacional de Malária do Ministério de Saúde e como não, o futuro Coordenador do CISM, são doutores pela Universidade de Barcelona. Outros quatro compatriotas meus, dois deles mulheres, estão em processo de obtenção desse título nos próximos meses.

Da mesma maneira, inimaginável há uns anos, cientistas e estudantes estrangeiros, solicitam realizar estâncias no CISM. O impacto científico, tecnológico, assistencial, de formação, de visibilidade externa e também econômico deste centro único (considerado entre os seis melhores da África por um estudo do Banco Mundial) é, não há dúvida, de dimensões extraordinárias.

A procura de mecanismos de colaboração geradores de novo conhecimento e de desenvolvimento sustentável não acaba no âmbito científico e de formação. A Universidade de Barcelona volta a demonstrar esta criatividade sem limites da qual é capaz e da qual o nosso mundo precisa: desde o mês de fevereiro deste ano faz parte do

patronato da Fundação Manhiça juntamente com o governo de Moçambique e o da Espanha. Trata-se de uma instituição única no seu gênero que dará solidez institucional e continuidade às actividades de pesquisa e formação do Centro de Investigação da Manhiça.

A Universidade até agora fez um grande trabalho. Temos que assegurar entre todos que a importante tarefa de promoção social que destaca o Dr. Bricall fique bem refletida no plano estratégico da UB com ações a todos os níveis, seja de formação sobre os problemas do desenvolvimento, ou de capacitação de alunos de países desfavorecidos, de geração de nova tecnologia e conhecimento, ou de pesquisa aplicada em contextos esquecidos... porque, de ipso, há muito por fazer em âmbitos muito diversos.

Peço permissão para voltar a citar o Marquês de Condorcet. No seu artigo *De l'admission des femmes au droit de cité* datado em 1790, ele denunciava a necessidade de dar acesso à mulher aos mesmos direitos que os homens, com o exemplo do direito de sufrágio.

Este ano celebramos os 60 anos da Declaração Universal dos Direitos Humanos. Estamos no ano 2008 e ainda constatamos evidências de discriminação da mulher em todas as latitudes do planeta e em muitos sectores da sociedade. Desde o grupo de influência *The Elders* (deixem que eu o descreva como um grupo de «jovens de espírito com a experiência de muitos anos») lançamos uma campanha de denúncia desta lamentável situação 218 anos depois que Condorcet.

Como presidenta do patronato e fundadora da Fundação para o Desenvolvimento da Comunidade, a FDC, primeira fundação do meu país que iniciou actividades para o desenvolvimento das sociedades mais desfavorecidas, sinto-me orgulhosa de ter promovido a educação universitária de muitas jovens mulheres moçambicanas. Como já disse, Moçambique tem uma das porcentagens de paridade de gênero nos seus órgãos de governo mais altos do mundo mas, paradoxalmente a nível geral da sociedade a mulher tem ainda umas funções atribuídas que lhe dificultam o acesso à educação, sobretudo a nível secundário e universitário. Iniciativas que conheço bem, e que vêm de entornos muito próximos a vocês, como são os da Fundació La Caixa ou a Fundació Marfà de promoção do acesso da mulher à educação universitária no meu país ajudará, a curto prazo, a contra-arrestar esta tendência.

A formação de futuras mulheres líderes que possam constituir exemplos para as novas gerações de raparigas estou convencida que ajudará a criar um círculo virtuoso que gerando o interesse pela continuação dos estudos das mulheres aumente a predisposição da sociedade em geral pela sua educação e formação integral, desencadeando assim mudanças absolutas na forma como as mulheres exercem plenamente os seus direitos.

Desde a FDC levamos 13 anos a lutar para tecer uma infra-estrutura social e econômica que permita aos grupos sociais mais vulneráveis ter uma oportunidade. De todos, as crianças são, sem dúvida, as mais vulneráveis. Elas não têm voz. Só podem esperar que alguém fale por elas. A saúde e a educação delas, e sobretudo a sua infância, devem ser preservadas. E só nós podemos fazê-lo. A Universidade em geral, como final do conhecimento, é onde os problemas mais complexos são estudados e são identificadas as soluções aos mesmos. E é o palco ideal para a propagação deste conhecimento para as instituições e as pessoas com capacidade executora. A Universidade de Barcelona fez e está a fazer muito, e por isso sinto-me orgulhosa de entrar a fazer parte desta instituição. Mas tendo em conta o trabalho que resta por fazer, quero aproveitar esta oportunidade única que o Sr. Reitor e todos vocês me oferecem hoje para pedir-lhes mais.

No seu trabalho mais recente, Jeffrey Sachs não só teoriza, mas atreve-se a afirmar que acabar com a pobreza é possível em 20 anos. Com aliados como vocês eu também acho que é possível. Temos que colaborar mais, temos que criar redes de intercâmbio de conhecimento, temos que formar mais e melhores cientistas, intelectuais e técnicos sensíveis aos problemas e desafios do desenvolvimento global da família humana; temos que aprender da experiência da Manhiça, temos que fazê-la maior, temos que replica-la e a malária em breve será história, e com certeza também a SIDA. Mais importante ainda, temos que acabar com as doenças que aqui já não existem, mas que ainda matam em lugares menos desenvolvidos do nosso planeta, e com isso teremos acabado também com uma das injustiças mais flagrantes que hoje em dia existem. Eduquemos às crianças e às meninas! Promovamos políticas que permitam o acesso da mulher a posições que por qualquer razão antes não estiveram a seu alcance.

A humanidade tem atingido desafios quase impossíveis. Só devemos unir esforços para conseguir estes outros que já sabemos que são possíveis, e deixar este assunto resolvido às gerações vindouras.

Peço permissão mais uma vez para acabar com outro desafio, também possível. Eu sou a terceira mulher que é investida com tão alta distinção nesta Universidade, e sei que o mês próximo haverá uma quarta. Excelentíssimo Sr. Reitor, com sua permissão quero lançar um desafio às mulheres professoras universitárias deste auditório: que dêem um passo firme e valente e apresentem sua candidatura à reitoria desta vossa, nossa, Universidade.

Como se diz no nosso país, «A luta continua» (*la lluita continua*) neste caso para promover incansavelmente o espírito dos símbolos do dia de hoje, a rosa do amor e o livro do conhecimento.

*Molt bon Sant Jordi a totes i a tots vosaltres!
Moltes gràcies,*

Graça Machel

*Rector Magnífic,
distingit Claustre,
benvolgudes i benvolguts professors i alumnes,
senyores i senyors,*

És per a mi un gran honor rebre aquesta distinció de doctora honoris causa per la vostra universitat, una de les més antigues d'Europa i del món, que molt humilment accepto. I encara més, rebre'l en una jornada com aquesta, la diada de Sant Jordi, que la vostra tradició centenària celebra el dia de la Rosa, símbol de l'amor entre les persones, i el dia del Llibre, el màxim exponent de la cultura universal.

Un dia com avui inspira les persones a aprofundir la seva consciència de ser social que es relaciona amb el seu entorn. Un dia com avui incita les persones a la recerca de nous coneixements. El resultat d'això és, segur, la millora del món en què vivim.

De fet, encara ens queda molt per fer i molt per millorar. Probablement molts de vosaltres coneixereu algunes de les dades que ara us donaré. Segons la informació més recent disponible pel Banc Mundial, en el món encara hi ha:

mil milions de persones que sobreviuen amb menys d'un dòlar al dia, és a dir menys del que val una tassa de cafè a Barcelona; més de deu milions d'infants moren abans de fer cinc anys d'edat, la majoria de malalties que es poden prevenir; més de mil milions de persones són analfabetes, dos terços de les quals són dones.

Aquestes poques però contundents dades reflecteixen situacions que són paradigmàtiques dels cicles perversos associats a la pobresa: com més pobre s'és menys salut es té, menys educació es rep i per tant menys riquesa s'acaba generant.

Dades més concretes, i que conec molt bé, són les del meu país, Moçambic: dos de cada tres moçambiquesos subsisteixen amb menys de dos dòlars al dia. Només un 10 % de la població activa té una feina formal per la qual rebí un salari mensual que li proporcioní una relativa seguretat econòmica, i que alhora pagui un tribut a l'estat. Amb més de vint milions d'habitants, té poc més de set-cents metges, menys que en qualsevol dels grans hospitals associats a aquesta universitat. Cent quaranta de cada mil nens moren abans de fer cinc anys. Per si fos poc, la ja difícil situació socioeconòmica de Moçambic es veu periòdicament agreujada pels devastadors efectes de fenòmens naturals recurrents com són inundacions i tempestes tropicals. Vosaltres esteu acostumats a sentir només dades tristes de Moçambic, país que va arribar a ser considerat el més pobre del món.

Si mirem l'evolució d'aquestes dades aterridores s'observa que el meu país millora, i també el continent africà en conjunt.

En l'última dècada el nombre de persones que viuen amb menys d'un dòlar al dia s'ha reduït d'un 7 %. A Moçambic el producte interior brut ha crescut una mitjana del 6 %, i en els darrers cinc anys ha estat superior al 7,2 %. Al meu país la mortalitat infantil s'ha reduït d'un 6 % anual, i el nivell d'alfabetització s'ha incrementat gairebé d'un 40 % en quinze anys. Moçambic ja no solament no és a la cua en cap rànquing, sinó que en algun cas, com és el percentatge de dones en òrgans governamentals, amb un 42 %, està en el grup capdavanter.

I és que potser treballant tots amb uns objectius clars, com poden ser els «objectius del mil·lenni», podem realment canviar les coses.

Per exemple, el cost d'immunització bàsica d'un nen a l'Àfrica es considera d'aproximadament quinze dòlars. L'esforç econòmic i operatiu necessari per aconseguir que tots els infants rebin les vacunes essencials és sense cap dubte important, però l'impacte és extraordinari, en nombre de vides salvades i també en el potencial estalvi posterior en tractament de la malaltia es calcula en centenars i fins i tot milers de dòlars per cas.

Només ens falta imaginació i innovació, i actuar.

L'aliança global per a la vacunació i immunització, GAVI, n'és un bon exemple: es tracta d'una aliança publicoprivada, llançada l'any

2000, a la qual qualsevol país pot sol·licitar ajuts per complementar els seus programes de vacunació.

Aquest punt és clau: qui ha de plantejar la necessitat i proposar la manera com ha de ser resolta és el mateix país sol·licitant. Moltes iniciatives segur que molt lloables, s'obliden que qui rep l'ajuda forma part d'una societat amb unes estructures administratives que no s'han de deixar de banda. El premi Nobel d'Economia de 2001 i doctor honoris causa per aquesta Universitat el 2002, el Professor Joseph Stiglitz, apunta en els seus tractats sobre la globalització que el desenvolupament consisteix a transformar societats perquè qualsevol individu que les forma tingui l'oportunitat de progressar. Stiglitz afirma que els experts dels països en desenvolupament han d'estar involucrats en el disseny del seu propi destí i que se n'han de fer càrrec.

Uns altres dos punts nous de la iniciativa de GAVI són, en primer lloc, el finançament dels seus programes a través de bons de l'estat emesos pels governs dels països donants. D'aquesta manera s'aconsegueix no només un increment de recursos, sinó la seva continuïtat per períodes de temps més llargs. Sense anar més lluny, el Govern espanyol es va comprometre, fent servir aquest mecanisme, amb 189,5 milions d'euros per un període de vint anys; i en segon lloc, la negociació amb les empreses productores de les vacunes, a partir d'acords de preus en funció de compromisos de compra futurs, els anomenats «compromisos avançats de mercat».

És important veure aparèixer iniciatives i organitzacions diferents, amb idees i objectius nous. Potser sigui encara més important veure organitzacions amb molts anys d'activitat capaces d'adaptar-se a les noves necessitats dels temps. Amb la Universitat de Barcelona, hereva de l'Estudi General de la ciutat creat el segle XIV, crec que he trobat un bon exemple d'això.

Josep Maria Bricall, en la seva presentació del *Pla marc UB Horitzó 2020* esmenta la promoció del desenvolupament social, cultural i econòmic de la societat com una de les funcions que més recentment la universitat té assignades.

No m'equivocaré si afirmo que la Universitat de Barcelona duu a terme aquesta tasca, no solament en l'àmbit de la societat catalana, espanyola i europea, sinó també de desenvolupament de societats

llunyanes geogràficament però cada vegada més pròximes en coneixement com la moçambiquesa.

La UB ha situat decididament la cooperació al desenvolupament entre les seves prioritats. L'economista Jeffrey Sachs apunta a l'aïllament com una de les principals causes dels problemes de desenvolupament de l'Àfrica. La universitat, construint ponts de relació amb el continent africà amb gestos com el meu doctorat honoris causa (crec que sóc la primera persona d'origen africà que rep aquesta distinció), o impulsant i desenvolupant iniciatives tan extraordinàries com el Centre d'Investigació en Salut de Manhiça a Moçambic, aposta decididament per la fi d'aquest aïllament.

Aïllament implica desconeixement recíproc de l'exterior i de l'aïllat. Els llaços d'unió cada dia més forts entre la UB i Moçambic permeten al meu país i a l'Àfrica sencera guanyar en coneixement científic de primer nivell, i igual d'important, a la UB i a Catalunya guanyar coneixement sobre la nostra societat, la nostra cultura, la nostra realitat i el nostre saber.

Amb l'intercanvi avancem tots més i més ràpid; nosaltres, vosaltres, el món sencer.

El filòsof del Segle de les Llums Nicolas de Caritat, marquès de Condorcet, va descriure en el seu *Esbós d'un quadre històric dels progressos de l'esperit humà* (*Esquisse d'un tableau historique des progrès de l'esprit humain*) el paper clau que tindrien la ciència i la tecnologia en la millora de les condicions de les societats.

El compendi perfecte d'aquests valors de l'intercanvi de coneixements i de la ciència és el Centro de Investigação em Saúde de Manhiça ja esmentat anteriorment. Potser alguns dels presents no tinguin un coneixement exacte del que és el CISM:

Subvencionat en gran part per l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional, sota la tutela de la Fundació Clínic per a la Recerca Biomèdica participada per la Universitat de Barcelona, i en col·laboració amb el Ministeri de Salut de Moçambic i la Facultat de Medicina de la Universitat Eduardo Mondlane de Maputo, després de dotze anys d'activitat, el CISM s'ha constituït com a centre de referència local, regional i mundial en el camp de la investigació biomèdica; en destaquen sobretot el desenvolupament de treballs científics

de primer nivell per a l'obtenció d'eines preventives millors i de tractaments farmacològics contra la malària. El seu paper clau en el desenvolupament d'una prometedora vacuna contra l'esmentada malaltia, així com en altres camps com per exemple la investigació sobre malalties respiratòries i digestives, i la catastròfica SIDA. No solament donen resultats estrictament científics, sinó també per a l'assistència al malalt en el dia a dia, i per a la millora dels tractaments. Moçambic, l'Àfrica, de la vostra mà figura al capdavant de les iniciatives per resoldre els seus problemes, i els problemes de molts altres al món.

Un altre impacte extraordinari de l'activitat que es duu a terme al CISM, i conseqüència directa de la magistral gestió del Dr. Pedro Alonso és la formació de científics locals de primer nivell. El CISM ha obert les portes a un grup cada vegada més nombrós de llicenciats en Medicina, Veterinària, Biologia, Geografia i Sociologia en universitats moçambiqueses per a l'obtenció d'educació de tercer cicle, postgrau, en institucions reconegudes internacionalment, entre elles la Universitat de Barcelona.

El degà de la Facultat de Medicina de la Universitat Eduardo Mondlane, la més gran de Moçambic, el director del Programa nacional de malària del Ministeri de Salut i també el futur coordinador del CISM són doctors per la Universitat de Barcelona. Uns altres quatre compatriotes meus, dos d'ells dones, obtindran aquest títol en els pròxims mesos.

De la mateixa manera, i també inimaginable fa uns anys, científics i estudiants estrangers sol·liciten dur a terme estades en el CISM. L'impacte científic, tecnològic, assistencial, de formació, de visibilitat externa i també econòmic d'aquest centre únic (considerat entre els sis millors de l'Àfrica per un estudi encarregat pel Banc Mundial) és, sens dubte, de dimensions extraordinàries.

La recerca de mecanismes de col·laboració generadors de nou coneixement i de desenvolupament sostenible no acaba en l'àmbit científic i de formació. La Universitat de Barcelona torna a demostrar aquesta creativitat sense límits de la qual és capaç, i que el nostre món necessita: des del passat mes de febrer forma part del patronat de la Fundació Manhiça conjuntament amb el govern de Moçambic i el d'Espanya. Es tracta d'una institució única en el seu gènere que donarà solidesa institucional i continuïtat a les activitats d'investigació i formació del Centre d'Investigació de Manhiça.

La Universitat fins ara ha fet una gran tasca. Assegurem entre tots que la important tasca de promoció social que destaca el Dr. Bricall quedi ben reflectida en el pla estratègic de la UB amb accions a tots els nivells, sigui de formació sobre els problemes del desenvolupament, o de capacitació d'alumnes de països desfavorits, de generació de nova tecnologia i coneixement, o d'investigació aplicada en contextos oblidats, etc. perquè, de fet hi ha molt per fer, en àmbits molt diversos.

Permetin-me que torni a citar el marquès de Condorcet. Al seu article «De l'admission des femmes au droit de cité» datat el 1790, denunciava la necessitat de donar accés a la dona als mateixos drets que els homes, i els exemplificava amb el dret de sufragi.

Aquest any celebrem els seixanta anys de la Declaració universal dels drets humans. Som a l'any 2008 i encara constatem evidències de discriminació de la dona en totes les latituds del planeta i en molts sectors de la societat. Des del grup d'influència The Elders (deixin-me descriure'l com un grup de «joves d'esperit amb l'experiència de molts anys») llancem una campanya de denúncia d'aquesta situació lamentable, només 218 anys després de Condorcet.

Com a presidenta del Patronat i fundadora de la Fundação para o Desenvolvimento da Comunidade, l'FDC, primera fundació del meu país que va iniciar activitats per al desenvolupament de les societats més desfavorides, em sento orgullosa d'haver promogut l'educació universitària de moltes dones joves moçambiqueses. Com ja he esmentat, Moçambic té un dels percentatges de paritat de gènere als seus òrgans de govern més alts del món però, paradoxalment, en l'àmbit general de la societat la dona té encara uns rols assignats que li dificulten l'accés a l'educació, sobretot en l'àmbit secundari i universitari. Iniciatives que conec bé i que vénen d'entorns molt pròxims a vosaltres, com són les de la Fundació La Caixa o la Fundació Marfà de promoció de l'accés de la dona a l'educació universitària al meu país, ajudaran a curt termini a contrarestar aquesta tendència.

La formació de futures dones líders que puguin constituir exemples per a les noves generacions de noies estic convençuda que contribuirà a generar un cercle virtuós que impulsant l'interès per la continuació dels estudis de les dones augmenti la predisposició de la societat en general per la seva educació i formació integral, desencadenant així canvis absoluts en la manera com les dones exerceixen plenament els seus drets.

Des de l'FDC fa tretze anys que lluitem per teixir una infraestructura social i econòmica que permeti als grups socials més vulnerables tenir una oportunitat. De tots, els nens són, sense cap dubte, els més vulnerables. Ells no tenen veu. Només poden esperar que algú parli per ells. La seva salut i la seva educació i sobretot la seva infantesa han de ser preservats. I només nosaltres ho podem fer. La universitat en general, sent el colofó del coneixement, és on els problemes més complexos són estudiats i on se n'identifiquen les solucions. I és la palestra ideal per irradiar aquest coneixement cap a institucions i persones amb capacitat executora. La Universitat de Barcelona ha fet i fa molt, i per això em sento orgullosa d'entrar a formar part d'aquesta institució. Però atesa la feina que encara queda per fer, vull aprofitar aquesta ocasió única que el senyor rector i tots vosaltres em brindeu avui per demanar-vos més.

En el seu treball més recent Jeffrey Sachs no solament teoritza, sinó que gosa afirmar que és possible acabar amb la pobresa en vint anys. Amb aliats com vosaltres jo també crec que és possible. Col·laborem més, creem xarxes d'intercanvi de coneixement, formem més i millors científics, intel·lectuals i tècnics sensibles als problemes i reptes del desenvolupament global de la família humana; aprenguem de l'experiència de Manhiça, fem-la més gran, repetim-la, i la malària serà història aviat; i segur que també la SIDA; més important encara, acabem amb les malalties que aquí ja no existeixen però que encara maten en llocs menys desenvolupats del nostre planeta, i amb això acabem amb una de les injustícies més flagrants que hi ha avui en dia; eduquem els nens, i les nenes!; promoguem polítiques que permetin l'accés de la dona a posicions que sigui per la raó que sigui no han estat al seu abast.

La humanitat ha assolit reptes gairebé impossibles. Només hem d'unir esforços per aconseguir aquests altres que ja sabem que són possibles, i deixar aquest assumpte resolt a les generacions que vénen darrere nostre.

Permeteu-me que acabi amb un altre repte, també factible. Jo sóc la tercera dona que és investida amb tan alta distinció en aquesta universitat, i sé que el mes que ve n'hi haurà una quarta. Senyor rector, amb el vostre permís, vull llançar un repte a les dones catedràtiques d'aquest auditori: que facin un pas ferm i valent i presentin la seva candidatura al rectorat d'aquesta vostra, nostra, universitat.

Com diem al nostre país, «A luta continua» en aquest cas per promoure incansablement l'esperit dels símbols del dia d'avui, la rosa de l'amor i el llibre del coneixement.

*Molt bon Sant Jordi a totes i a tots vosaltres!
Moltes gràcies,*

Graça Machel